

ამერიკის შეერთებული შტატების ნაციონალური ინტერესები სპარსეთის ყურეში

თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში ამერიკის შეერთებული შტატები რჩება ერთადერთ ზესახელმწიფოდ, რომელსაც გააჩნია სტრატეგიული უპირატესობა მსოფლიო პოლიტიკური სისტემის დანარჩენ აქტორებთან სამხედრო, პოლიტიკურ და კულტურულ სფეროში, ასევე ტექნოლოგიურ ურთიერთობაშიც. ამერიკელი მკვლევარის ზიგნეც ბჟეზინსკის აზრით ამერიკის შეერთებული შტატები, თავისი ხასიათით, არის ერთადერთი სახელმწიფო, რომლის სიძლიერეც „ვლინდება გლობალური სისტემის მეშვეობით“ [1, 259].

ეჭვს არ იწვევს ის ფაქტი, რომ XX საუკუნის დასასრულსა და XXI საუკუნის დასაწყისში ამერიკის შეერთებული შტატები იყო დომინანტი მსოფლიო პოლიტიკაში. ამ ფაქტმა ასახვა ჰპოვა აშშ-ს ნაციონალური უშიშროების 2 დოქტრინაში – 2002 წ. და 2006 წ.

ჯორჯ ბუშ უმცროსის ორივე დოქტრინის საფუძველში იყო მოსაზრება, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები ფლობდა უპრეცედენტო და შეუდარებელ ძალას და გავლენას მსოფლიოში. აშშ მზად იყო ეს ძალა გამოეყენებინა საერთაშორისო ტერორიზმთან და იმ სახელმწიფოებთან საბრძოლველად, რომლებიც თავიანთი მოსახლეობის რეპრესიებს ახდენდნენ, უგულვებელყოფდნენ საერთაშორისო სამართალს, არღვევდნენ საერთაშორისო შეთანხმებებს, ემუქრებოდნენ მეზობელ სახელმწიფოებს, რომლებიც მზად იყვნენ გამოეყენებინათ მასობრივი განადგურების იარაღი და ხელს უწყობდნენ საერთაშორისო ტერორიზმის გავრცელებას. ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ბრძოლის მეთოდად გამოიყენა პრევენციული ომის თავიდან აცილების მეთოდი, რომლის საფუძველსაც წარმოადგენდა გამაფრთხილებელი მოქმედებები, რომლებიც მიმართული იყო მსოფლიო პოლიტიკის აქტორებისაკენ, რომლებიც საფრთხეს უქმნიდნენ ამერიკის შეერთებული შტატების ნაციონალურ უსაფრთხოებას.

ასეთი ხასიათის ცალმხრივმა ქმედებებმა, მსოფლიოში ანტი-ამერიკული განწყობის გაზრდა გამოიწვია. ჯორჯ ბუშ უმცროსის

პრეზიდენტობის დასასრულს, ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჩამოყალიბებული პოლიტიკური ვითარება, აშშ-ს საგარეო პოლიტიკური კურსის და საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში აშშ-ს როლის გადახედვას მოითხოვდა. ამ საკითხთან მიმართებაში აღსანიშნავია ბუეზინსკის ნაშრომი „არჩევანი: მსოფლიო ბატონობა თუ გლობალური ლიდერობა“, რომელშიც ავტორმა მოუწოდა ამერიკის შეერთებული შტატების ხელისუფლებას უარი ეთქვა მსოფლიო ჰეგემონობაზე და გამხდარიყო ლიდერი გლობალურ სისტემაში [2, 127].

მსოფლიო ბატონობა საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში, ხელს უწყობს უკმაყოფილების ზრდას ამ სისტემის სხვა წევრებს შორის, იმ დროს როდესაც გლობალური ლიდერობა უფრო სხვანაირად აღიქმება. ის გულისხმობს, რომ მთელი სიძლიერე, რომელსაც ამერიკის შეერთებული შტატები ფლობს, შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას კაცობრიობის სასიკეთოდ. აშშ-ს გლობალური ლიდერობის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მას შეუძლია თავისი სამხედრო და ეკონომიკური პოტენციალი, მიღწევები მეცნიერებასა და ტექნიკაში საერთო გლობალური პრობლემების მოსაგვარებლად გამოიყენოს, მას შეუძლია გახდეს საკუთარი მსოფლიო პოლიტიკური სისტემის ლოკომოტივი და ამასთან ერთად იხელმძღვანელოს საერთო გლობალური ინტერესებით.

ბუეზინსკის მსგავსი მოსაზრება გააჩნია ასევე ფ. ზაქარიას, რომელიც თავის ნაშრომში „პოსტამერიკული მსოფლიო“ ასკვნის, რომ თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში მსოფლიო ჰეგემონის როლი მნიშვნელოვნად შეიცვალა. ამერიკის შეერთებულ შტატებს უკვე აღარ შეუძლია ერთპიროვნულად მართოს მსოფლიო, რადგან გლობალიზაციის პირობებში იზრდება თანამშრომლობის, ძირითად საკითხებზე კონსულტაციების ჩატარების და გადაწყვეტილების მიღებისას კომპრომისზე წასვლის აუცილებლობა, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ გლობალური სისტემის სხვა აქტორებზე [3, 136].

ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია ჰილარი კლინტონის განცხადება იმის შესახებ, რომ „ამერიკას არ შეუძლია მარტო გადაჭრას მსოფლიოში არსებული უმნიშვნელოვანესი პრობლემები, მაგრამ არც მსოფლიოს შეუძლია ამ პრობლემების გადაწყვეტა ამერიკის შეერთებული შტატების მონაწილეობის გარეშე. საუკეთესო ხერხი ამერიკის შეერთებული შტატების ინტერესების განვითარებისა, რომელიც მსოფლიოში გლობალური საფრთხეების შემცირებისა და გლობალურ-

რი შესაძლებლობების ათვისებაში მდგომარეობს, არის გლობალური გადაწყვეტილებების შემუშავება და რეალიზაცია. ეს არ არის ფილოსოფიური ხედვა, ეს ჩვენი რეალობაა“.

ეს მოსაზრება გახდა ამერიკის შეერთებული შტატების ნაციონალური უსაფრთხოების 2010 წლის დოქტრინის მთავარი ლეიტმოტივი. აღნიშნული სტრატეგია იყო მცდელობა, ძირითადი ყურადღება გადატანილი ყოფილიყო იმ გლობალური პრობლემების აუცილებელი გადაჭრისაკენ, რომელიც კაცობრიობის წინაშე იდგა XXI საუკუნეში და რომელთა გადაწყვეტაც შეუძლებელი იყო საერთაშორისო ურთიერთობების სისტემის სხვა აქტორების მონაწილეობის გარეშე.

სტრატეგიის შინაარსი ბევრ პოზიციაში, აცდენილი იყო იმ საგარეო პოლიტიკურ კურსს, რომელსაც ამერიკის შეერთებული შტატები თანამედროვე ეპატზე ატარებდა. ამის ნათელ მაგალითად გამოდგება ამერიკის შეერთებული შტატების ცალმხრივი ბრძოლა საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ, კერძოდ ალ-ქაიდასთან. მაგალითად ოპერაცია „ნეპტუნის შუბი“, რომელიც ამერიკის სპეცდანიშნულების რაზმმა ჩაატარა ბინ-ლადენის ლიკვიდაციისათვის. კიდევ ერთ მაგალითად გამოდგება ნატოს ოპერაცია ლიბიაში, რომელიც ინიცირებული იყო აშშ-ს მიერ, რის შემდეგაც აღნიშნული ოპერაციის ხელმძღვანელობა დაევაღათ ნატოში აშშ-ს პარტნიორებს – დიდ ბრიტანეთსა და საფრანგეთს [4, 358].

თანამედროვე პერიოდში შეინიშნება ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ საგარეო პოლიტიკის რეალიზაციის მეთოდების დივერსიფიცირება, რადგანაც ისინი ცდილობენ გამოიყენონ თავიანთი სიძლიერის ყველა ხელმისაწვდომი საშუალება: „სამხედრო-პოლიტიკური მეთოდები, სავაჭრო კავშირები და ინვესტირება, ასევე პოლიტიკური ღირებულებების გავრცელება“. წინა პლანზე გამოდის დიპლომატიური და ეკონომიკური შესაძლებლობები, თუმცა ცხადია, რომ უხლოეს მომავალში ამერიკის შეერთებული შტატები უარს არ იტყვის სამხედრო ძალის გამოყენებაზეც.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აქტუალური ხდება ამერიკის შეერთებული შტატების თანამედროვე სამხედრო დოქტრინა, რომელშიც იკვეთება რკალი, რაც თავის თავში გულისხმობს ახლო აღმოსავლეთს, დასავლეთ აზიას და აზია წყნარი ოკეანის რეგიონს. როგორც ოფიციალურად არის დეკლარირებული, აშშ-ს ეკონომიკური და ნაციონალური უსაფრთხოების ინტერესები განუყოფელად არის დაკავშირებული ამ რეგიონებთან. საკუთარი ინტერესების წარ-

მატებით რეალიზაციისათვის აშშ ცდილობს იმ პარტნიორ სახელმწიფოებთან გააფართოვოს და გაამყაროს კავშირები, რომელიც ამ რეგიონს განეკუთვნებიან.

აღსანიშნავია, ის ფაქტი, რომ აშშ-მ თანამედროვე დოქტრინაში უარი თქვა ნაციონალური უსაფრთხოების საფრთხის სახელმწიფო-ცენტრისტული განსაზღვრისაგან. მასში დევს ე. წ. „მთლიანი სპექტრის“ პრინციპი, რომელიც თავის თავში გულისხმობს ნებისმიერი საფრთხის ასახვას, რომელიც მომდინარეობს ნებისმიერი მონინა-აღმდეგისაგან, მსოფლიო პოლიტიკური სისტემის არასახელმწიფოებრივი აქტორების ჩათვლით [5, 65].

ახალი სამხედრო დოქტრინის არანაკლებ მნიშვნელოვანი ელემენტია ამერიკის შეერთებული შტატების განზრახვა, უზრუნველყოს მისთვის და მისი მოკავშირეებისათვის შეუზღუდავი წვდომა იმ გლობალურ საერთო საკუთრებასთან, რომელიც არ შედის არც ერთი სახელმწიფოს იურისდიქციაში, მაგრამ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია საერთაშორისო სისტემის განვითარებისა და ფუნქციონირებისათვის. ნებისმიერი სახელმწიფოებრივი თუ არასახელმწიფოებრივი აქტორი, რომელიც ეწინააღმდეგება ამ ობიექტებზე თავისუფალ წვდომას, აშშ-ს მიერ შეფასებულია, როგორც აშშ-ს ნაციონალური ინტერესებისათვის საფრთხის შემცველი და შესაბამისად მის წინააღმდეგ შეიძლება გამოყენებული იყოს „ხისტი ძალა“.

ცნობილია, რომ აშშ ყოველწლიურად თავდაცვის სამინისტროს საჭიროებებისათვის ხარჯავს იმაზე მეტს, ვიდრე ნებისმიერი სხვა სახელმწიფო, თუმცა საბაზო ნაწილის მიღმა, ფინანსების დიდი ნაწილი იხარჯება იმ სამხედრო ოპერაციებზე, რომელსაც აშშ მისი საზღვრების გარეთ აწარმოებს. მაგ. აშშ-ს 2012 წლის სამხედრო ბიუჯეტმა 645,7 მილიარდი დოლარი შეადგინა, რომლიდანაც საბაზო ნაწილი იყო 530,6 მილიარდი დოლარი, ხოლო საზღვარგარეთის სამხედრო ოპერაციების წილი 115,1 მილიარდი დოლარი, რაც საერთო ბიუჯეტის 20 პროცენტია.

აღნიშნული გარემოებები საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ საერთაშორისო ურთიერთობების თანამედროვე სისტემებში, აშშ-ს საგარეო პოლიტიკური დოქტრინის ტრანსფორმაციის მიუხედავად, ჰეგემონი სახელმწიფოდან ლიდერ სახელმწიფომდე, რჩება რა ის უბადლო ძალაუფლების მქონე სახელმწიფოდ, სიცოცხლის უნარიანს ხდის მსოფლიო პოლიტიკაში დომინირების სტრატეგიას, რომელიც შეუძლებელია მსოფლიო საკვანძო რეგიონების კონტრო-

ლის გარეშე, რომელის შემადგენელიცაა ახლო აღმოსავლეთი.

ახლო აღმოსავლეთი არის მსოფლიოს უნიკალური რეგიონი, სადაც ერთმანეთშია შეზრდილი მსოფლიოს უძველესი ცივილიზაციები და სადაც ასევე ერთად ცხოვრობენ და ერთმანეთთან მუდმივად თანამშრომლობენ ისლამური, ქრისტიანული და იუდეისტური ცივილიზაციები. ახლო აღმოსავლეთი თავისი მასშტაბებით შეთავსებადია სხვა მსხვილი რეგიონებისა და მდებარეობს დასავლეთ აზიასა და ჩრდილოეთ აფრიკაში. რეგიონი შეგვიძლია პირობითად დავყოთ სამ სუბრეგიონად: ლევანტი – რომელიც მოიცავს ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროს; მაღრიბი – რომელიც მოიცავს ჩრდილოეთ აფრიკის ქვეყნებს, და ბოლოს სპარსეთის ყურის ქვეყნები [6, 145].

მას შემდეგ, რაც ენერგეტიკულმა რესურსებმა მნიშვნელოვანი როლის თამაში დაიწყო ეკონომიკაში, ახლო აღმოსავლეთი გახდა წამყვანი სახელმწიფოების ინტერესის საგანი და გადაიქცა მათ შორის ბრძოლის ეპიცენტრად ახლო აღმოსავლეთის ნავთობზე კონტროლის მოსაპოვებლად. ამერიკის განსაკუთრებული ინტერესის სფერო ამ მიმართულებით სპარსეთის ყურეა, სადაც მსოფლიოში არსებული ნახშირწყალბადის რესურსების უდიდესი მარაგია.

სპარსეთის ყურის რეგიონი რვა სახელმწიფოსაგან შედგება: ბაჰრეინი, ერაყი, ირანი, ყატარი, კუვეიტი, არაბეთის გაერთიანებული ემირატები, ომანი და საუდის არაბეთი. რეგიონის ყველა სახელმწიფოს გააჩნია ნახშირწყალბადოვანი რესურსების უდიდესი საბადოები, რაც განსაზღვრავს მათ გავლენას მსოფლიოში.

ეჭვს არ იწვევს ის ფაქტი, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები ამ ეტაპზე რეგიონში წარმოადგენს ყველაზე გავლენიან არარეგიონალურ აქტორს. ამერიკის შეერთებული შტატების ნაციონალური ინტერესების მნიშვნელობას სპარსეთის ყურეში ის ფაქტიც ადასტურებს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ გრძელდება დისკუსიები საზღვარგარეთ მყოფი სამხედრო კონტინგენტის შემცირების თაობაზე საბიუჯეტო სახსრების ეკონომიის მიზნით, აშშ მაინც ინარჩუნებს სპარსეთის ყურეში სამხედრო ძალებს, რეგიონში სტრატეგიული უპირატესობის შესანარჩუნებლად.

შეერთებული შტატების უმნიშვნელოვანესი ინტერესია შეინარჩუნოს დომინანტური პოზიცია სპარსეთის ყურეში მაქსიმალურად დიდი დროით, რამდენადაც მას ამის საშუალებას მისცემს სტრატეგიული უპირატესობა მთელს ახლო აღმოსავლეთზე.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ზ. ბჟეზინსკი, დიდი საჭადრაკო დაფა, თბილისი, 2014.
2. Z. brzezinski, The choice: Global Domination or Global leadership, N.Y., 2004.
3. F. Zakaria, The Post-American World, Boston, 2009.
4. В. Ягья, М. Лагутиной, Актуальные проблемы мировой политики в XXI веке, Санкт-Петербургский государственный университет, 2011.
5. Д. Миргород, Глобализация как фактор трансформации политических процессов в ближневосточном регионе, Пятигорск, 2011.

Lili Kharchilava

*Doctoral student, Georgian
Technical University*

The National Interests of the United States of America in the Persian Gulf

Summary

The Middle East is a very specific and hard region of the world. This is also confirmed by the dramatic facts over the last decade. Many great states of the world are interested in this region, including the super state, such as the United States of America. As the external players, Russia also plays a very important role in the region.

In the modern system of international relations, the United States remains a hegemonic state despite the transformation of its foreign policy doctrine. The Middle East is one of the most important regions of its national interest. This is caused by the region's richest energy resources. The main interest of the United States of America is to maintain a dominant position in the Persian Gulf for as long as it can provide a strategic advantage over the entire Middle East.